

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Odboj v období 2. světové války v okrese Chrudim

Pavel Čech

**Bakalářská práce
2011**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel ČECH**
Osobní číslo: **H07481**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Odboj v období 2. Světové války v okrese Chrudim**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Stručná osnova: 1. Úvod 1.1. Mnichovská dohoda 1.2. Protektorát Čechy a Morava 2. Odbojová činnost 2.1. Počátky odboje v roce 1940 2.2. Odboj v roce 1941 2.3. Odboj v roce 1942 2.4. Odboj v roce 1943 2.5. Odboj v roce 1944 2.6. Odboj v roce 1945 2.7. Konec války a shrnutí 3. Struktura odbojových organizací na našem území 3.1. Obrana národa 3.2. Politické ústředí 3.3. Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD) 3.4. Petiční výbor věrni zůstaneme (PVVZ) 3.5. Rada tří (R-3) 4. Další odbojové skupiny na Chrudimsku 4.1. Partyzánská brigáda Mistra Jana Husa 4.2. Odboj na Nasavrcku 4.3. Partyzánská skupina "Železné hory" 4.4. Partyzánská brigáda Jana Koziny 5. Atentát na říšského protektora (Heydrichiáda) 6. Vypálení Ležáků 7. Vzpomenutí a závěr Bakalářská práce je zaměřena na události II. Světové války v letech 1939 - 1945 v okrese Chrudim. Cílem Bakalářské práce je shrnutí průběhu II. Světové války v okrese Chrudim do jednoho celku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Němeček, Josef: II. odboj 1939-1945 v okrese Chrudim, 1. vyd. OV ČSBS Chrudim, 2007. Šolc, Jiří: Podpalte československo. Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939-1945). 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0762-5. Kobetič, Pavel a kol.: Pomníky a pamětní desky Chrudimska. 1. vyd. Chrudim: okresní muzeum Chrudim, 2002. ISBN 80-902531-9-9. Jožák, Jiří: Památná místa protifašistického boje východočeského kraje. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1980. 28/52-076-80. Vaňáč, Josef: Trhovokamenicko v boji proti fašismu 1939 - 1945. Chrudim: OV ČSPB, 1988. Kyncl, Vojtěch: Akce Ležáky. 1. vyd. Obecní úřad Miřetice, 2002.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Václav Veber

Ústav historických věd

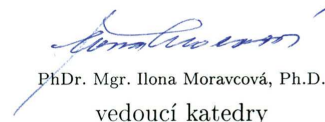
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 3. 2011

Pavel Čech

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. PhDr. Václavu Veberovi za odborné vedení mé závěrečné práce, dále chrudimské knihovně a okresnímu archivu, Svazu protifašistických bojovníků v Chrudimi a knihovně v Nasavrkách za poskytnutí potřebných materiálů.

ČECH, P. *Odboj v období 2. světové války v okrese Chrudim*. Pardubice: Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2011. 41 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na události II. světové války v letech 1939 – 1945 v okrese Chrudim. Především na partyzánské skupiny, které na tomto území působily.

Jsou zde zmíněna důležitá data, osoby, skupiny i výsadky, které nějakým způsobem zasáhly do historie, bojů či protinacistického odboje v okrese Chrudim.

Cílem Bakalářské práce je shrnutí průběhu II. světové války v okrese Chrudim do jednoho celku.

Klíčová slova

protinacistický odboj, partyzánská skupina, výsadek

ČECH, P. *The resistance in the second world war in Chrudim region*. Pardubice: University of Pardubice, The faculty of Philosophy, 2011. 41 p. The Bachelor thesis.

The Bachelor thesis is focused on the events of the Second World war between years 1939 – 1945 in Chrudim region. Mainly on partisan forces, which operated in our territory.

There are mentioned important dates, persons, groups and airdrops, which anyway belongs to the history, to the battles or to the antinazi resistance in Chrudim region.

The main aim of this Bachelor thesis is summary the process of the Second World war in Chrudim region into one sum.

Key words

the antinazi resistance, partisan force, airdrop

Obsah:

1. Úvod	9
1. 1. Mnichovská dohoda	9
1. 2. Protektorát Čechy a Morava	9
2. Odbojová činnost	9
2. 1. Počátky odboje 1940	10
2. 2. odboj 1941	11
2. 3. odboj 1942	13
2. 4. odboj 1943	14
2. 5. odboj 1944	15
2. 6. odboj 1945	19
2. 7. konec války a shrnutí	23
3. Struktura odbojových organizací na našem území	23
3. 1. Obrana národa	23
3. 2. Politické ústředí	24
3. 3. ÚVOD	24
3. 4. PVVZ	24
3. 5. R-3	25
4. Některé výsadkové skupiny na Chrudimsku	25
4. 1. Výsadek Percentage	25
4. 2. Výsadková skupina Silver A	26
4. 3. Výsadková skupina Anthropoid	27
4. 4. Výsadková skupina Silver B	27
4. 5. Výsadková skupina Calcium	27
5. Další odbojové skupiny na Chrudimsku	28
5. 1. PBMJH	28
5. 2. Odboj na Nasavrecku	28
5. 3. Partyzánská skupina „Železné hory“	29
5. 4. Partyzánská brigáda Jana Koziny	30
6. Atentát na říšského protektora (Heydrichiáda)	30
6. 1. Informace o R. Heydrichovi	30
6. 2. Provedení atentátu	31
6. 3. Pátrání po partyzánech	32
7. Vypálení Ležáků	33
7. 1. Radiostanice v Ležákách	33
7. 2. Vypálení Ležáků	34
7. 3. Osud obyvatel Ležáků	37
8. Vzpomenutí a závěr	38
9. Seznam použité literatury	40

1. Úvod

1. 1. Mnichovská dohoda

Nacistické Německo využilo početné německé menšiny, takzvaných sudetských Němců k podlamování Československého státu. Stupňovaný tlak a to i vojenský ze strany nacistů vedl k mobilizaci také Československé armády, což mělo demonstrovat našim západním spojencům naše stanovisko, stejně tak vyzvat tyto státy k rozhodnosti a splnění bezpečnostních závazků. Avšak bohužel Československo bylo ponecháno svému osudu podpisem Mnichovské dohody 29. září 1938 a to bez účasti svých zástupců, jednaly zde pouze Velká Británie (Neville Chamberlain), Francie (Édouard Daladier), Německo (Adolf Hitler) a Itálie (Benito Mussolini). Výsledkem bylo, že do 10. října musí postoupit území obývané Němci, tzv. Sudety, nacistickému Německu. Tlaku nakonec podlehla i československá vláda v čele s prezidentem Edvardem Benešem a dohodu přijali. „*Mnichovským diktátem ztrácelo okleštěné Československo 30 % svého území, 34 % obyvatelstva, 33 % průmyslu a 35 % dopravní síť.*“¹⁾ Prezident Edvard Beneš rezignoval a odešel do exilu. Naše země též ztratila velkou část vybudovaného opevnění.

1. 2. Protektorát Čechy a Morava

O rok později v Berlíně dr. Emil Hácha podepsal vznik Protektorátu Čech a Moravy. Vytvořením Protektorátu Čech a Moravy (Protektorat Böhmen und Mähren) 15. března roku 1939 byl osud Československa zpečetěn. K nacistickému Německu byla připojena poslední část země, zbylá po oddělení území Sudet dle Mnichovské dohody.

2. Odbojová činnost

¹ ŠOLC, Jiří. *Podpalte Československo. Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939-1945)*. Praha: Naše Vojsko, 2005. ISBN 80-206-0762-5. str. 7.

2. 1. Počátky odboje 1940

Zpočátku se protinacistický odboj objevoval na Chrudimsku především v návaznosti na každodenní život a ekonomickou situaci, docházelo zde ke snížení životní úrovně. Například na venkově největší problém tvořily dodávkové povinnosti zemědělců. „Na podzim roku 1940 byly dodávky stanoveny v následující výši: U žita a pšenice 3-4 q z hektaru, u ovsa 4-7 q a u ječmene 11 q.“²⁾

Tato nespokojenost se projevovala zprvu pouze v podobě protinacistických hesel. Nejprve šlo pouze o nápisy, které se objevovaly na různých místech chrudimského okresu. „Navzdory řadě bezpečnostních opatření se ilegální protinacistické letáky objevily v Chrudimi již koncem dubna a 1. května 1940, kdy kolem páté hodiny ranní byla objevena podél státních silnic na Heřmanův Městec a Slatiňany tři vápnem psaná protinacistická hesla. Další dva letáky byly podle hlášení bezpečnosti nalezeny v Chrudimi na Jungmannově náměstí. Různá protinacistická hesla našly protektorátní bezpečnostní orgány v ranních hodinách 1. května 1940 také ve Slatiňanech.“³⁾

Jako součást počátku odboje můžeme brát i stávky v některých podnicích, například ve vápencových lomech v Prachovicích. Zaměstnanci požadovali zvýšení platů s tím, že práce bude pokračovat. Nebude-li však dosaženo požadavků, a to na zvýšení platů, vstoupí do stávky znovu. „27. dubna 1940 zastavilo práci 84 dělníků u firmy D. Berl, vápencové lomy v Prachovicích.“⁴⁾ Po sdělení, že o jejich požadavky je již postaráno a o řešení problému se již jedná, chtěli si toto tvrzení ještě ověřit. „Stávkující se po tomto sdělení rozhodli vyslat do Prahy deputaci, aby zjistila skutečný stav věcí. Byli ochotni v pondělí 29. dubna začít znova pracovat.“⁵⁾ Avšak místo dohody a splnění požadavků čekalo na pracovníky něco jiného. „Ovšem již kolem 13. hodiny se dostavili do Prachovic tři úředníci pardubického oberlandrátu a vykazaly se písemným příkazem četnictva, aby okamžitě zatkl šest dělníků označených za podněcovatele nepokojů. Předalo je do vazby krajského soudu v Chrudimi. Další čtyři, kteří byli vysláni do Prahy, byli zatčeni ihned po návratu.“⁶⁾ Ostatním bylo sděleno, že z důvodu jejich chování bylo zatčeno několik lidí a jakýkoli pokus o sabotáž, tedy i stávku, je trestáno smrtí.

²⁾ NĚMEČEK, Josef. II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 11

³⁾ Tamtéž. str. 12

⁴⁾ Tamtéž. str. 11

⁵⁾ Tamtéž. str. 11-12

⁶⁾ Tamtéž. str. 12

Za nebezpečí byli též považováni vysokoškoláci. Proto 23. srpna 1940 dorazili dva úředníci pardubického Gestapa na chrudimský okresní úřad a nechali si vypracovat seznam lidí, kteří byli v roce 1939 donuceni přerušit vysokoškolské studium. V chrudimském okrese jich bylo 58.

S blížícím se 28. říjnem roku 1940, tedy výročí vzniku Československé republiky, posilovali nacisté svou ostražitost, avšak vše proběhlo hladce. Postupem roku se situace vyostřovala a přibývalo zatýkání. 19. listopadu 1940 bylo zatčeno třicet občanů pardubickým Gestapem v souvislosti s protinacistickým odbojem. K dalšímu zatýkání docházelo v Chrudimi a Pardubicích až do konce roku.

2. 2. Odboj 1941

V březnu roku 1941 byl zatčen chrudimský rodák Jaroslav Lonek, jeden z pěti československých letců, který emigroval do SSSR. Zde prošel výcvikovým táborem a byl vyslán zpět, aby organizoval odbojovou činnost ve své vlasti. Což se mu dařilo, především získával informace o chrudimském letišti. Informace předával na konzulát do Prahy, kde spolupracoval s Leonidem Mochovem. Byl odhalen a nejen všichni letci, ale také na 200 spolupracovníků po celém protektorátu bylo zatčeno. Jaroslav Lonek a další letci byli 12. ledna 1943 lidovým soudem v Berlíně odsouzeni a 26. ledna popraveni.

Odboj, především na Chrudimsku, se specializoval ponejvíce na zpravodajskou činnost, čímž se zabývali v největší míře odbojové organizace Obrana národa a Petiční výbor „Věrní zůstaneme“. O obou zmíněných odbojových organizacích se ještě dozvíme dále. Tyto organizace od počátku okupace předaly mnoho důležitých zpráv a to jak do SSSR, tak i Velké Británie. Diverzní akce se u nás pohybovaly pouze v malém měřítku. *„S činy diverzně sabotážní povahy se setkáváme ve východních Čechách jen sporadicky. K těmto akcím patřilo poškození elektrického motoru v poličské muničce, výbuch v muničce v Semtíně, odcizení trhavin v lomech v Chrtníkách.“⁷⁾*

V létě tohoto roku se opět rozšířily, a to ve velké míře, protinacistické nápisy a letáky. V Chrudimi a blízkém i širším okolí jich bylo nalezeno hned několik.

Od 10. září se objevila další protizidovská opatření, která vyústila 15. září, kdy byli všichni židé v protektorátu povinni nosit na svrchním oděvu šesticípou židovskou hvězdu s nápisem „JUDE“.

⁷⁾ NĚMEČEK, Josef. II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 18

Nálada v roce 1941, především po prohrané německé bitvě proti Anglii, byla přece jen uvolněnější a přibývalo všemožných akcí a bojkotů vůči nacistickému Německu z české strany. Avšak pouze do září tohoto roku, kdy na místo říšského protektora nastoupil SS Obergruppenführer Reinhard Heydrich. Ihned po svém nástupu zde zavedl některá pravidla. Například 27. září vyhlásil na druhý den stanné právo pro některé oberlandráty (správní celky). U nás to byl královehradecký. Přímo chrudimského okresu se stanné právo netýkalo, ale i zde byla zaváděna přísná opatření. Šlo například o rozhodnutí chrudimského starosty, že všechny radiopřijímače mají být odevzdány a to do hlavní školy v Chrudimi, kde budou uskladněny. Mnoho lidí totiž poslouchalo zahraniční rozhlas. V září též došlo k prvním rozsudkům smrti a mnoho dalších vlastenců bylo odvedeno, především do koncentračního tábora Mauthausen.

Do obce Třemošnice v tomto roce přijel známý písničkář Karel Hašler natáčet film „Pantáta Bezoušek“. Po natáčení se všichni scházeli v hostinci, kde Karel Hašler ostatní bavil. Jednoho večera si ho ale odvedli němečtí důstojníci na výslech do Prahy. Zanedlouho po jeho propuštění se zdálo vše v pořádku. A to až do 2. září, kdy bylo několik členů štábu včetně K. Hašlera zatčeno a převezeno do pankrácké věznice, odkud putovali do koncentračního tábora Mauthausen. Zde Karel Hašler 22. prosince zemřel. Ze zprávy vyplývá, že v třemošnickém hostinci zpíval parodii na skladbu „Ta naše písnička česká“.

V roce 1941 proběhly též první zahraniční výsadky na naše území, které měly doplnit domácí odboj, pomoci se spojením do zahraničí a s odbojovou činností. Úplně první, bohužel nezdařilý výsadek, proběhl 17. dubna, kdy byl po předchozích několika zrušených letech konečně uskutečněn výsadek Benjamin. Bohužel tento výsadek provedený rotným Otmarem Riedlem skončil vysazením na úplně jiném místě a to až u Landeku v Rakousku. Proto první zdařilý výsadek provedený svobodníkem Františkem Pavelkou s názvem Percentage proběhl v noci ze 3. na 4. října 1941. Tato operace se ale opět nezdařila a hlavní představitel F. Pavelka byl později popraven (podrobněji o tomto výsadku v kapitole o výsadcích na Chrudimsku).

Na podzim tohoto roku se uskutečnil zásah proti sokolské organizaci. Mnoho členů této organizace bylo zapojeno do protinacistického odboje a to zejména do Obrany národa.

Gestapo zakročilo také proti ilegální činnosti poštovních zaměstnanců, kteří napomáhali odboji. *„Za shromažďování a předávání zpravodajských údajů byl žalován především Josef Vodsedálek z Pardubic. Dne 26. března 1943 byl pak odsouzen spolu s učitelkou Růženou Vojtěchovou a vrchním finančním kontrolorem Bohumírem Prokopem*

k trestu smrti. Josef Vodsedálek mimo jiné otevíral na pardubické poště dopisy adresované místnímu gestapu. “⁸⁾

Po ztroskotání operace Percentage byly vyslány do Protektorátu další výsadky, které se objevily též na Pardubicku a Chrudimsku. Bylo to 29. prosince 1941. Tyto výsadky se nazývaly Silver A, Anthropoid a Silver B.

2. 3. Odboj 1942

Skupiny Silver A, Anthropoid a Silver B jsou dodnes jedny z nejznámějších výsadkových skupin. Známý jsou proto, že tyto skupiny byly vycvičeny k likvidaci jednoho z nejnebezpečnějších pohlavářů nacistického Německa, a to protektora Reinharda Heydricha. (O skupinách Silver A, Silver B a Anthropoid více v kapitole o výsadcích na Chrudimsku).

Dále se dotýkala Chrudimska zčásti také činnost skupiny Intransitive, kterou tvořili nadpor. Václav Kindl, četař Bohuslav Grabovský a desátník Vojtěch Lukašík. Úkolem výsadku bylo poškodit rafinérii minerálních olejů v Kolíně a další sabotážní a destrukční úkoly. Vysazení byli v noci ze dne 29. na 30. dubna 1942 na Rožmitálsku v jižních Čechách. Při výsadku došlo k rozptýlení jednotlivých členů, kteří se pak již nesešli. Václav Kindl vyhledal starostu Bílka v Zaječicích, na něhož dostal adresu v Londýně a Bohuslav Grabovský našel útočiště u Antonína Mandíka a Stanislava Dejgara v Chrasti. Navázali zde spojení s Obranou národa, kterou vedl Josef Svatoň. Bohužel jejich výstroj a výzbroj vyzvednuta být nemohla, jelikož byla hlídána gestapem v místě shoení. Po nějakém čase Grabovský s Kindlem raději přešli na Moravu. O těchto dvou výsadkářích však ještě uslyšíme a to především o Kindlovi, který se stal pomocníkem Gestapa.

Určitě největší událost roku 1942 se stala 27. května, kdy byl proveden skupinou Anthropoid (J. Gabčík, J. Kubiš), posílenou ještě Josefem Valčíkem ze skupiny Silver A, atentát na Reinharda Heydricha. Po této události přišla obrovská vlna násilí ze strany nacistů, známá též jako „Heydrichiáda“, a to jak proti partyzánům, tak i civilistům. (Tyto události si však probereme podrobněji v kapitole o atentátu na R. Heydricha).

Z tohoto roku je třeba ještě zmínit velké rasové čistky a to především týkající se Židů. Podle již připraveného plánu se přikročilo i v reálu k tzv. „Konečnému řešení židovské otázky“. Za nejvhodnější místo pro vybudování židovského ghetta u nás byla vybrána

⁸ NĚMEČEK, Josef. II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 24

pevnost Terezín. „*Chrudimští Židé byli zařazováni do transportů vypravovaných z Pardubic pod označení Cf, Cg a Cg II. V transportu, který dorazil do Terezína 5. prosince 1942 (650 osob) bylo z Chrudimska 206 Židů, z toho 116 žen. V druhém transportu 9. prosince 1942 bylo z Chrudimska již jen 24 osob, z toho 13 žen. V transportu, který dorazil do Terezína 10. května 1943 byly z Pardubic jen 4 osoby. Z celkového počtu 230 Židů z Chrudimska ve zmíněných třech transportech bylo z Hlinska 38, Heřmanova Městce 53, Chrasti 4, Chrudimě 79, Nasavrky 15, Proseče 13, Slatiňan 10, Skutče 13 a Trhové Kamenice 5 osob. Deset dalších Židů a dvě děti z Trhové Kamenice se dostalo do Terezína mimo zmíněné transporty. Je možné, že před odsunem byly přestěhovány do jiných míst.*“⁹⁾.

Tomuto hromadnému odsunu neunikli ani Romové. K 2. srpnu 1942 se v Protektorátě nacházelo 6500 Romů (z Chrudimska 17). Všichni byli odváženi do pracovního tábora v okrese Písek. Zde však panovaly tak kruté podmínky, že se transportu nedožilo na 570 vězňů. Zbytek byl transportován do Osvětimi.

2. 4. Odboj 1943

V roce 1943 se především přetvářely jednotlivé buňky domácího odboje, získávali se noví členové, hledaly se nové zdroje a vybavení. Vnitřní odboj se tak připravoval na konec války. Po událostech na Východní frontě a porážky nacistického Německa u Stalingradu všem svítla velká naděje na konečné vítězství.

V roce 1943 začal pracovat také Přípravný revoluční výbor, známý spíše pod názvem Rada tří (R-3), který navázal na již zničený Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ (PVVZ).

Také na Chrudimsku vznikaly nové odbojové skupiny a to především v návaznosti na ty staré, které byly odhaleny a zničeny Gestapem. „*V roce 1943 se podařilo vytvořit buňky u firmy Wiesner, Eneš a Popper. Z vesnických měla důležité postavení blanská, další buňka fungovala v Hrochově Týnci, Horním Bradle, Vlčích horách, Bořicích a Jezdci. Tyto venkovské buňky hledali vhodné byty pro ilegální pracovníky, prováděly peněžité sbírky a shromažďovaly potravinové lístky.*“¹⁰⁾

Na jaře tohoto roku se také na Chrudimsko přesouvá odbojová činnost vedená podplukovníkem Josefem Svatoňem, který po několikerém přesunu nakonec nachází útočiště u Jana Hartmana z Proseče.

⁹⁾ NĚMEČEK, Josef. *II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 36

¹⁰⁾ Tamtéž. str. 37

2. 5. Odboj 1944

Velice důležitým rokem byl rok 1944. Ve válce došlo k velkému zvratu. Na Východní frontě se armáda SSSR, zvaná též „Rudá armáda“ pomalu rozbíhala k obrovské ofenzivě. Také se otevřela Západní fronta, díky vylodění Spojenců v Normandii. Avšak u nás se situace spíše zhoršovala, dne 24. ledna 1944 byl odsouzen a později také popraven Karel Lachman z Chrudimi, který byl potrestán za namontování krátkovlnného přijímače a poslech zahraničního rozhlasu. Do 10. března 1944 bylo takto odsouzeno 8 lidí z chrudimského okresu.

Němci se také snažili zlomit zatčené parašutisty k vlastní spolupráci a vyhledávání ostatních odbojových skupin. Za tímto účelem si připomeňme Václava Kindla a Bohuslava Grabovského ze skupiny Intransitive. Oba utekli přeci jen na Moravu, kde se skrývali, avšak po velké vlně zatýkání na Chrudimsku Gestapo zjistilo jejich současný pobyt a byli zatčeni.

Oba po zatčení vstoupili do služeb Gestapa. Grabovský pouze na popud Kindla, a v dobré víře záchrany života nezbytně k tomu, aby varoval Londýn. Grabovský své úkoly pro Gestapo neplnil podle představ, byl proto opět zatčen a převezen do vězení na Pankráci. Odtud se pokusil propašovat zprávu do Londýna, byl však odhalen a jeho osud byl zpečetěn. Byl převezen do Terezína, kde byl v říjnu 1944 popraven.

Namísto toho Václav Kindl velice aktivně s Gestapem spolupracoval, vyhledával další odbojové skupiny a v několika případech také uspěl. Až dne 19. května 1944 přijel s Gestapem do Nasavrk pátrat po výsadkové skupině Calcium (Více v kapitole o výsadcích na Chrudimsku).

Po menším vyptávání se dostal až do domu Markových, kde se představil jako Novák z Prahy nesoucí vzkaz. Byl vyhozen a ihned se vrátil s Gestapáky, kteří začali prohledávat celý dům. Sám Kindl dostal za úkol prohledat dům zezadu, některý z Gestapáků si ho spletl s prchajícím parašutistou, když slézal dolů po domě, a postřelil ho. Po převozu do chrudimské nemocnice a následné operaci zemřel.

V létě 1944 poprvé od počátku války si i Chrudimsko okusilo válku na vlastní kůži. Dne 24. srpna 1944 byly terčem náletu Pardubice a poté zde byly již protiletecké poplachy na denním pořádku. Bomby a části letadel, prázdné nádrže či zbloudilé střely dopadaly po celém území našeho kraje.

Z důvodu stále se zvyšujícího počtu partyzánských skupin na Chrudimsku bylo rozhodnuto, že velitelství Gestapa v Pardubicích je nedostačující, byla proto vytvořena zvláštní služebna bezpečnostní policie i v Chrudimi. Ta měla výhodnou polohu, nebyla příliš

vzdálena od míst, kde se odbojové organizace vyskytovaly, byla zde vojenská posádka, dále se zde nacházelo letiště a v neposlední řadě odpovídající budova krajského soudu s věznicí. Šlo vlastně o jakousi pobočku spadající pod úřadovnu Gestapa v Praze.

Do čela chrudimské zvláštní úřadovny byl vybrán kriminální komisař SS-Obersturmführer Paul Feustel. S sebou si do Chrudimi přivezl sekretářku, agenty a 7 dalších příslušníků Gestapa. K zásahům proti partyzánům sloužila rota pohraniční ochrany, oddíl Vlasovců a později ještě rota protektorátní policie. Dohromady chrudimská zvláštní služebna čítala okolo 400 příslušníků, což byl velký problém pro odbojové organizace v okolí.

Sám Paul Feustel byl velice nebezpečný gestapák, který navenek nedal na sobě nic znát, vystupoval kultivovaně, nikdy sám vězně netýral. Avšak je známo, že sám v Chrudimi na služebně zastřelil těžce raněného A. V. Fomina, což byl velitel partyzánské brigády Mistra Jana Husa. Též je známo, že při útěku 7. května 1945 nechal střílet do civilistů v Kolíně. Po válce se skrýval, byl však odhalen, postaven před soud a 11. prosince 1972 odsouzen k trestu smrti.

Do této doby nelze mluvit o odbojových skupinách přímo jako o partyzánských, všechny skupiny zde se vyskytující vyčkávaly dle rozkazu až do závěrečné fáze války, teprve až se začne nacistický režim hroutit.

První čistě partyzánská skupina se zde objevila 3. května 1944 jako skupina Čapajev. Tato skupina provedla též první partyzánské vystoupení na Chrudimsku. Založena byla generálem Josefem Svatoňem a skládala se z několika občanů žijících v ilegalitě a především z uprchlých ruských válečných zajatců, kteří byli velkou posilou a to až do té doby, kdy se zde začaly objevovat první sovětské výsadkové skupiny.

Poté velké množství bývalých zajatců přešlo do skupiny Jermak, zbytek potom do skupiny dr. M. Tyrše.

Když u Proseče přišel o život generál J. Svatoň, stal se velitelem skupiny Otto Kavka-Bříza a skupina se přesunula mimo Chrudimsko.

Ještě během svého působení tato skupina marně vyčkávala na zbraně z centra londýnského odboje požadované přes organizaci R-3 prostřednictvím skupiny Calcium. Skupina Calcium totiž zajišťovala skupině Čapajev spojení s Londýnem a to již krátce od seskoku v noci z 3. na 4. dubna 1944. Z důvodu neúspěchu na záchytných adresách se skupina rozdělila a dva členové, František Široký a Karel Niemczyk, navázali spojení s Josefem Svatoňem. Ten jim zajistil ubytování u manželů Hartmannových v Proseči, odkud vysílali své zprávy do Londýna.

Jak již bylo řečeno, v roce 1944 se zde ve velké koncentraci a na celém našem území začaly objevovat, mimo západní výsadky, také výsadky z východu, tedy sovětské. Mezi ně patřily skupiny například Jermak, Jan Kozina, Stalin, Mistr Jan Hus, Charitonov aj.

Skupina Mistr Jan Hus byla vysazena 26. října 1944 a to mezi obcemi Starkoč a Lovčice nedaleko Čáslavi. Ihned se dostala mezi obyvatele a přibírala mnoho uprchlých sovětských vojáků, kteří se zde skrývali. Jako svou základnu zvolili dvě obce kousek od Heřmanova Městce, byly jimi Lipovec a Licoměřice. Tato skupina se stále rozšiřovala a získávala nové kontakty, například v Prachovicích. Přijala též tři české utečence z nucených prací v Německu. Bohužel jeden z nich, O. Pokorný, dezertoval a začal pracovat pro kolínské Gestapo.

Snažil se pátrat po pobytu partyzánů, což se mu zpočátku dařilo. Byl však odhalen a partyzánským soudem také odsouzen k trestu smrti. Nacisté tedy 14. prosince 1944 vyslali do Lipovce zkušenějšího agenta Ladislava Bambase, který od jednoho místního obyvatele vyzvěděl informace o partyzánech a také je doručil Gestapu. Dne 19. prosince ráno byly jak Lipovec, tak Licoměřice obklíčeny, muži od 16 do 70 let i s některými ženami zatčeni a poté odvezeni do Malé pevnosti v Terezíně. Konce války se nedožilo 30 obyvatel. Další výsadeková skupina byla skupina Jan Kozina a poté Jermak.

Skupina Jermak sice seskočila 1. října 1944 u Račic nedaleko Vyškova, avšak její 2. rota operovala zde na Chrudimsku pod velením D. G. Komarova.

Mluvíme-li o Chrudimsku, musíme zmínit též východní skupinu Záře, která se ze Slovenska přesunula na Českomoravskou vysočinu a dále chtěla pokračovat směr Beroun.

V prosinci přecházeli ze Sobiňova směr obec Běstvína a kolem hradu Lichnice. Zastavili se na chvíli v obci Krasnice, kde dostali jídlo. Poté manželka nesla oběd i svému manželovi, který pracoval v lese. Ten když se dozvěděl, že jsou u něj partyzáni, okamžitě upozornil starostu, který ihned povolal Gestapo. Přece jen zde panoval velký strach, jelikož dva dny předem došlo k událostem v Licoměřicích a Lipovci. V půl třetí odpoledne 21. prosince 1944 dorazilo do Krasnice kolínské a pardubické Gestapo posílené ještě jednotkou SS. Tento útok přežili pouze dva z partyzánů. Na straně druhé padl pardubický gestapák W. Körber.

Na podzim proběhl též zásah proti ilegálním organizacím hasičů, které byli součástí legálního Svazu českých hasičů, a došlo k zatýkání. Při této příležitosti Gestapo zjistilo mimo jiné též informace o ukrývajícím se generálu Josefu Svatoňovi, který patřil mezi hlavní představitele organizace R-3 a počítal s pomocí hasičů jako členů protinacistického odboje.

Stopu k J. Svatoňovi získalo Gestapo především po zatčení Václava Hegera z Luže, jehož ilegální hasičská síť byla zapojena od roku 1941 ve Svatoňově skupině. Zprávu o Hegerově zatčení poslal ihned na prosečskou poštu učitel Josef Drahoš z Perálce. Zde ji přijal Jan Hartman, který již od roku 1943 J. Svatoň skrýval. Ten ihned spěchal do své chalupy, kde zrovna probíhala porada, na které jednal mimo jiné J. Svatoň a poručík E. Soška, aby je varoval.

Svatoň se Soškou našli úkryt u hajného Josefa Ehrenbergera. Také sám Jan Hartman musel opustit své stavení. Proto odešel, aby se skryl v domě Křemenákových na Oborách.

Během výslechů Václava Hegera zjistilo pardubické Gestapo napojení na J. Svatoňe a především jeho pobyt na Prosečsku.

Dne 1. listopadu v sedm ráno dorazilo auto s Gestapem do Proseče. Vydali se k Hartmanovu domu, ale ten nebyl doma. Proto se vydali k domu hajného Ehrenbergera, kde se skrývali již zmiňovaní E. Soška a J. Svatoň.

Po vniknutí Gestapa dovnitř zde však došlo k přestřelce. Gestapáci překvapení odporem dali se na ústup z domku, této chvíle oba překvapení partyzáni využili, v přízemí prolezli malým okénkem a dali se na útěk. Přeběhli silnici z Proseče na Poličku a směřovali přes pole k lesu, kde si jich však opět všimlo Gestapo a znovu začala přestřelka. Zde se však také nacházel kulomet, který tento pokus obou partyzánů o útěk překazil.

Stalo se tak asi 300 metrů od domu, kde se skrývali. V ohledacím listě bylo zapsáno, že Josef Svatoň zemřel dvěma čistými průstřely, které byly smrtící. Eduard Soška byl pouze jedním výstřelem vážně raněn, stopy po druhém vstřelu nesly známky střelného prachu okolo rány, znamená to tedy, že E. Soška spáchal sebevraždu.

Zatýkáni neunikli ani učitel Drahoš a rodina Křemenáková, kteří těmto odbojářům pomáhali. Až na vdovu Křemenákovou zemřeli všichni v Terezíně.

Koncem roku 1944 ještě došlo k rozdělení partyzánské skupiny Jan Kozina. Částečně vinou ztrát a částečně také z rozhodnutí velitele této skupiny Vasilu Kiše. Ten po seznámení s Přibíkem Ossendorfem přišel do styku s odbojáři v Chrudimi. Rozhodl se, že zorganizuje novou skupinu jako její velitel. Tak vznikl partyzánský pluk generála Ludvíka Svobody. Ke zbytku partyzánské skupiny Jana Koziny se přidali někteří partyzáni z partyzánské brigády Mistra Jana Husa a novým velitelem této skupiny se stal G. A. Melnik.

2. 6. Odboj 1945

Počátek roku 1945 byl ve znamení ofensivy ze strany nacistů. Vše začalo 23. ledna 1945, kdy Gestapo vpadlo do Trhové Kamenice. Přijelo sedm nákladních aut a začalo zatýkání. Nešlo však pouze o zásah proti Trhové Kamenici, ale o rozsáhlou naplánovanou akci, která měla základnu v Krucemburku. Vedoucími akce byli W. Leimer z pražského Gestapa a P. Feustel z chrudimského Sonderkommanda (komando chrudimské pobočky pražského Gestapa). Akce se zúčastnilo chrudimské Sonderkommando, pardubické a kolínské Gestapo a také zkušení příslušníci Gestapa z Pražské centrály. V této akci šlo o oblast Českomoravské vrchoviny a byla zaměřena proti odbojovým hnutím v této oblasti. Šlo především o oblast působení partyzánské skupiny Mistra Jana Husa. K další vlně zatýkání došlo ještě 25. a 26. ledna a též 9. února 1945.

Touto akcí bylo postiženo více než 60 osob. Při této akci v Trhové Kamenici se mimo jiné Němci dozvěděli o partyzánech schovávajících se na Mýtkách.

V noci 6. února 1945 obklíčili chalupu Kolářových, kde se partyzáni dříve schovávali, ti zde však už nebyli, pouze Rus Koropkov, který byl zatčen. A s ním Kolářovi i jejich dvě dcery a byli odvezeni do vyšetřovací vazby do Pardubic. V Pardubicích byli vězněni, odsouzeni k trestu smrti a převezeni do Terezína, kde se však dočkali konce války. Dne 14. března 1945 bylo vydáno nařízení o tříčlenných hlídkách v každé obci, které mají od 22:00 do 05:00 hlídkovat. Toto opatření bylo zavedeno z důvodu sílících odbojových hnutí.

Začaly se zde také objevovat letáky, shazované spojeneckými letadly a psané německy, vyzývající německé vojáky, aby přestali bojovat.

K odhalení partyzánů a velké tragédii došlo u Leškovic. Nacisté se dozvěděli, že v této oblasti operují partyzánské vysílačky, a proto se je zde pokoušeli lokalizovat. Především zde působila partyzánská brigáda Mistra Jana Husa, skupina Calcium a některé menší východní skupiny. Dne 26. března 1945 po odeslání důležité zprávy příslušníky partyzánské skupiny bylo místo jejich pobytu vyzrazeno. V této oblasti se totiž pohybovaly tři vozy speciálně upravené k lokalizaci vysílání.

Prostor Leškovic, Petrovice, Hostivice a Rybníček byl uzavřen a obklíčen německými vojáky. Partyzáni byli varováni, bylo však již příliš pozdě na ústup. V tomto prostoru zůstala obklíčena část partyzánské brigády Mistra Jana Husa a to i se svým velitelem A. V. Fominem.

Partyzáni se schovávali v houštích, proti nim však stála přesila o síle 500 až 600 německých vojáků a četníků. V podvečer začal boj, který trval až do ranních hodin. Nedostatek munice a špatné postavení však znamenalo drtivou porážku. Partyzáni vzdorovali dlouho vzhledem k tomu, o jak nerovný boj šlo. Proto posledních pět výstřelů ze strany partyzánů bylo sebevražedných.

Přežil pouze velitel skupiny Fomin, který byl těžce raněn. Zraněného Fomina a ostatní mrtvé partyzány odvezli na chrudimskou služebnu k identifikaci. Během dne dorazili pracovníci pardubického krematoria pro mrtvé. P. Feustel, velitel chrudimské služebny, je vyzval, aby ještě chvíli počkali, že bude ještě jedna mrtvola, poté odešel do vedlejší místnosti a Fomina zastřelil.

Ze Sovětského svazu byl také výsadek Dr. Miroslava Tyrše, který byl vysazen 25. října 1944 u Pelhřimova a tvořilo ho patnáct členů. Jeho velitel, A. V. Osipov, se při seskoku poranil, proto dále pokračoval sám, aby svou jednotku nezdržoval a tím neohrožoval.

Dorazil až do obce Krásné, kde se setkal s Josefem Ondrou, což byl spolupracovník organizace R-3 a též skupiny Čapajev. A. V. Osipov se seznámil též s Oldřichem Cachem, který utekl z nucených prací v Německu. Spolu založili skupinu Stalin.

Tato skupina se setkala s dalším z východních výsadek, a to s výsadkem Sadko, vyslaným 4. ukrajinským frontem. Byli vysazeni z 26. na 27. března u obce Dobrkov. Jejím velitelem byl V. Šubin. Dva výsadkáři ze sedmičlenné skupiny byli zajati a později Gestapem umučeni, zbytek však unikl a schoval se v Dolanech.

Skupiny Stalin a Sadko spolu úzce spolupracovaly. Soustředily se především na oblast Nových Hradů a kolem restaurace Polanka, kam se sjížděli vysocí němečtí důstojníci a pracovníci Gestapa, například Ludwik Schultze.

Dne 16. dubna 1945 dorazil do Proseče německý ženijní důstojník zkontrolovat dělníky na nucených pracích (stavba zátarasů). Chlubil se před nimi kolik v Sovětském svazu a na Slovensku postřílel partyzánů. Tyto informace se však brzy donesly k členům skupiny Stalin, nacházející se v tu chvíli v Boru, obci nedaleko restaurace Polanka.

Ještě téhož večera se vydalo třináct partyzánů směrem Polanka. Usadili se uvnitř a čekali na příchod zmíněného důstojníka. Po jeho příchodu ho obstoupili a několika ranami zastřelili. Ukořistili též mapy a plány několika pevnostních pásem, které předal skupině Sadko.

Německá odvěta, kde figurovalo několik desítek vojáků, byla velice neúčinná, jelikož odvetnou akci partyzáni očekávali. Přepadli německou skupinu a postříleli 12 vojáků, na straně partyzánů nebyli ztráty žádné.

Na území Chrudimska se objevilo ještě několik výsadků jak sovětských, tak britských. U Rabštejnské Lhoty byla vysazena skupina Krylov, pod velením majora B. P. Charitonova, měla za úkol předávat informace I. ukrajinskému frontu. Tento výsadek původně směřoval do prostoru České Třebové, proto se musela celá skupina přemísťovat přes Meziboří a Luži směrem na Týniště.

Další výsadek proběhl v okolí obcí Svratka, Herálec a Křižánky v noci z 26. na 27. března a to oddílem zvláštního určení Vpřed.

Skupina měla působit v okolí obce Orel, velitelem byl N. J. Melničuk, a měla dodávat informace ukrajinskému IV. frontu. Tato skupina spolupracovala též se skupinou Fromin, vysazenou 26. března u Hlinska. Velitelem této osmičlenné skupiny byl N. M. Charitonov.

Se skupinou Vpřed je spjata též činnost odbojové organizace založené Františkem Novotným. Tato organizace během okupace působila v obcích Miřetín, Zderaz, Proseč, Rychnov a Pustá Kamenice. Tuto organizaci tvořilo mnoho vlastenců doplněných o sovětské válečné zajatce. Po setkání se skupinou Vpřed jejich akce získaly na intenzitě. Z okolních lomů získávali výbušniny, které poté používali na přerušení železniční tratě či likvidaci zásobovacích transportů.

Za zmínku stojí ještě výsadek, tentokrát britský, proveden byl skupinou Platinum, kterou tvořili npor. Jaromír Nechanský a rotní Jaroslav Pešán, Jaromír Klemeš a Alois Vyhňák. Vysazení byli 17. února 1945 u Nasavrk. Působili v Hradišti u Nasavrk, kde spolupracovali s organizací R-3. Jejich hlavním úkolem bylo získávat informace a ty dále odesílat do Londýna.

Svou roli zde sehráli také partyzáni ze Seče. Tato skupina vznikla v roce 1944 a působila na Chrudimsku v prostoru obcí Seč a Horní Bradlo. Spolupracovali též s organizací R-3 a partyzánskou brigádou Mistra Jana Husa. Tito partyzáni též plnili svou funkci v závěrečných bojích II. světové války.

Nacházelo se zde také mnoho skupin, které se neseskupovaly kolem výsadkářů, ale fungovaly buď jako skupiny nezávislé a založené vlastenci, nebo skupiny, které vznikaly z uprchlíků. Tyto skupiny tvořili především zajatí „trestanci“ (vojáci), kteří uprchli z pracovních táborů roztroušených po střední Evropě. V těchto posledních měsících války docházelo k mnoha akcím, které přerušovaly železniční trať, vyhazovaly do vzduchu mosty, shazovaly vedení vysokého napětí či ničily veškeré důležité sklady a továrny.

Vyjádřeno v číslech to bylo 111 přerušení telefonního či elektrického vedení, 31 narušení kolejí, zdemolované 3 velké mosty, vykolejení 3 vlaků a zapálení 16 cisteren.

V Pochobradech byl zničen sklad munice, benzínu a olejů. V Semtíně bylo 1. ledna narušeno vodovodní potrubí pro semtínské závody. Také zde bylo odcizeno ze semtínské továrny Explosia množství výbušnin. Tyto výbušniny byly použity k destrukci trati v Brčekolech 18. dubna.

Tuto akci provedl partyzánský pluk generála Ludvíka Svobody. V noci zde došlo k výbuchu šesti vagónů, které byly naloženy neznámou výbušninou, jeden z nich údajně pancéřovými pěstmi. Podle hlášení vydaného po výbuchu: *„Detonace byla tak silná, že ji bylo slyšet v dalekém okolí. Tímto výbuchem byla v obcích, ležících v blízkosti explose, a sice v Rosicích, Synčanech, Brčekolech, Chrasti, Podlažicích, Chacholicích a Dobrkově, vyražena většina okenních tabulí a dokonce poškozena i střešní krytina a zdivo domů.“*¹¹⁾

Na každou partyzánskou akci však nacisté ihned odpověděli. Při destrukci na železnici 2. května mezi Skutčí a Poličkou, provedenou skupinou Vpřed, kde došlo k poškození kolejí a vykolejení lokomotivy a dvou vagónů. Ze zbytku vlaku vyskákali vojáci, utvořili rojnici a prohledávali přilehlou oblast. Nalezli pouze několik mladých civilistů, z nichž pouze devítiletého chlapce propustili, zbytek označili za pachatele, týrali a poté zastřelili.

V Nových Hradech o sobě dala vědět opět skupina Stalin. Ti se při květnovém povstání pokusili o odzbrojení nacistů, kteří pobývali v Nových Hradech na zámku. Ti však zbraně odmítli vydat a začal boj. Nacisté se opevnili v zámku a vysílačkou požádali o pomoc, která brzy dorazila. Partyzáni museli proto ustoupit.

Přestřelky trvaly od 5. do 6. května a ztráty byly na obou stranách. Další větší akci provedli partyzáni v Trhové Kamenici, kde 5. května odzbrojili nacistickou posádku a německé četníky, celkem 86 osob. Pak vytvořili zátarasy na všech příjezdových cestách do obce, kde odrazili dva německé útoky. Poté se nacisté dali na ústup.

Ve dnech 6. a 7. května se ještě podařilo obráncům Trhové Kamenice odzbrojit na 200 německých vojáků. K bojům a odzbrojováním nacistů docházelo na mnoha místech chrudimského okresu. Také zde ještě padlo mnoho vlastenců, ať už v boji, či byli popraveni německými jednotkami, které byly zahrnány do kouta.

Nemalé zásluhy má také již zmiňovaný partyzánský pluk generála Ludvíka Svobody, který u obce Včelákov na několik hodin pozdržel postup německé pancéřové divize.

¹¹ NĚMEČEK, Josef. II. *Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim*. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 64

2. 7. Konec války a shrnutí

Ke zklidnění došlo až po příchodu prvních vojenských jednotek na Chrudimsko. „Teprve 9. května 1945 se situace podstatně zklidnila, když na Chrudimsko dorazily jednotky 18. armády generálporučíka A. I. Gastiloviče, 38. armády generálplukovníka K. S. Moskalenka a 60. armády generálplukovníka P. A. Kuročkina.“¹²⁾

Poslední boj na území chrudimského okresu začal 10. května a to když nacisté napadli obec Chlum. V těchto bojích trvajících do 11. května se zapojili četníci, partyzáni i dobrovolníci. Nacisté byli rozdrceni a tím skončila II. světová válka v okrese Chrudim.

Výsledky války byly katastrofální. Tato válka za sebou zanechala mnoho lidských životů. Také Chrudimsko ztratilo v letech 1939 – 1945 mnohé ze svých obyvatel. Zatčeno zde bylo 609 obyvatel. „Z nich 54 bylo popraveno a dalších 244 zahynulo v nacistických věznicích či koncentračních táborech. V době květnového povstání českého lidu v roce 1945 padlo v okrese 34 lidí a dalších 257 jich bylo zraněno.“¹³⁾

Do tohoto výčtu musíme též zahrnout další obyvatele, kteří zahynuli z rasových důvodů. Bylito především Židé, dále také Romové či obyvatelé jiného původu než árijského. Jejich počet je 225 – 230. Chrudimský okres ztratil tedy 560 – 565 obyvatel. Toto číslo však nezahrnuje ty obyvatele, kteří zahynuli mimo náš region či bojovali jako vojáci po boku armád na všech světových frontách.

3. Struktura odbojových organizací na našem území

3. 1. Obrana národa

Šlo o největší ucelenou ilegální skupinu na našem území. Tato skupina nebyla čistě vojenská, ale její velká většina byla tvořena právě vojáky, jelikož většina z nich cítila svou úlohu v odboji jako svou profesionální povinnost.

Obrana národa byla od počátku budována jako organizace, která okamžitě po pádu nacistického Německa převezme vojenskou akci moc v zemi a nastolí zde zpět demokracii.

¹²⁾ NĚMEČEK, Josef. II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 67

¹³⁾ Tamtéž. str. 67

Obrana národa též spolupracovala s některými dalšími odbojovými skupinami na našem území, zejména s Politickým ústředím (PÚ) a Petičním výborem „Věrní zůstaneme“ (PVVZ), později pak s Ústředním vedením odboje domácího (ÚVOD).

Obrana Národa sehrála velmi důležitou roli už v začátcích války, poněvadž zprostředkovala spojení se západem a s exilovou vládou, navíc pomohla tisícům vojáků při odchodu z vlasti, aby mohli bojovat na straně Spojenců proti Německu a v neposlední řadě zde připravila podmínky pro vznik ostatních odbojových organizací.

3. 2. Politické ústředí

Krátce po mnichovské dohodě a abdikaci prezidenta E. Beneše se zde začala formovat skupina politických osobností, které spolupracovali s domácím odbojem stejně jako se zahraničním exilem. Navázali na existenci Maffie, což byla obdoba této skupiny za 1. světové války.

Politické ústředí vzniklo v roce 1939 a tvořili ho především příslušníci prvorepublikových politických stran (výjimkou byli komunisté). Politické ústředí jako takové existovalo pouze do roku 1940, poté byli někteří členové donuceni odejít do exilu a zbytek osobností fungoval jako jedinci.

3. 3. Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD)

Tato organizace byla založena počátkem roku 1940. Fungoval jako ústřední orgán tří největších domácích odbojových organizací a to Obrany národa, Petičního výboru „Věrní zůstaneme“ a Politického ústředí.

Každou ze zmíněných organizací zde zastupovali její dva členové. Hlavní poslání této skupiny bylo vykonávat zpravodajskou činnost, kterou prováděla pomocí svých jednotlivých odnoží. Tyto informace dále předávala zahraničním spojencům. Dále zajišťovala komunikaci prostřednictvím radiového spojení.

3. 4. Petiční výbor věrní zůstaneme (PVVZ)

Počátky této organizace sahají do roku 1938, kdy řada kulturních osobností sepsala manifest „Věrní zůstaneme“, jež podepsalo 308 osob. PVVZ byla též napojena na Obranu národa. Tak vznikl přípravný výbor PVVZ a poté byl začleněn do odbojové skupiny ÚVOD.

Skupina PVVZ byla důležitou přes rádiové a kurýrní spojení se zahraničním odbojem, také významně zasáhla do propagačních, sabotážních a diverzních akcí, čímž se také lišila od Politického ústředí.

Tato skupina a především její odnož na Chrudimsku měla velice silné postavení v tamějším odboji. Do skupiny PVVZ spadl též odboj na Nasavrcku.

3. 5. Rada tří (R-3)

Rada tří vznikla v roce 1942 a to nejprve pod názvem Přípravný revoluční výbor, poté existovala pod názvem Jaro a nakonec v roce 1944 jako Rada tří. V čele s generálem Lužou a Josefem Grňou byla od roku 1944 největší odbojovou organizací na našem území.

Po smrti generála Luži byl vybrán J. Svatoň coby jeho zástupce. Již od počátku své existence byla R-3 ve spojení se zahraničím, též pomocí vysílaček britských výsadkářských skupin. V této organizaci působilo mnoho důležitých postav národního odboje. Tato organizace působila především z Českomoravské vrchoviny, spadala tedy do oblasti Chrudimska.

4. Některé výsadkové skupiny na Chrudimsku

4. 1. Výsadek Percentage

Tento výsadek byl proveden v noci z 3. na 4. října roku 1941 a to svobodníkem Františkem Pavelkou. Úkolem bylo především obnovit ztracené spojení s Londýnem a dopravit funkční vysílačku. Pomoci mu měli příslušníci organizace PVVZ v Chrudimi a Nasavrkách.

Tato oblast byla vybrána především pro svou strategickou polohu a též proto, že zde byla dobře organizovaná nasavrcká skupina, která byla schopna přijmout výsadkáře. Čekali na něho na smluveném místě nedaleko Hradiště u Nasavrck, ale vinou nejspíše protiletadlové palby ztratil pilot orientaci a vysadil F. Pavelku 3 km od Čáslavi v obci Koudelov.

Druhý den kontaktoval dělníky z obce a poté, co jim sdělil, kdo je, byl schován. Jeho vzkaz byl s heslem dopraven na kontaktní adresu do Chrudimi k Františku Buršovi. F. Burša zkontaktoval ještě Rudolfa Michálka a v nočních hodinách odjeli do Koudelova, kde F. Pavelku naložili a odvezli k Michálkovi domů. Dne 6. října 1941 odjel F. Pavelka

s R. Michálkem do Prahy. Bohužel v Praze se mezitím Gestapo dostalo do samotného středu PVVZ a začalo zatýkání a výslechy.

Po sérii zastrašování a týraní se dozvěděli o parašutistovi, který přistál v Koudelově. Zatýkání se nevyhnulo ani českým občanům, kteří mu pomáhali. F. Pavelka byl zatčen jako poslední, neprozradil Gestapu však žádné důležité informace.

Většina z nich, včetně výsadkáře Pavelky byla 25. března v Berlíně odsouzena k trestu smrti. Sám hlavní představitel operace Percentage byl popraven 11. ledna 1943. Toto byl jediný případ, kdy byl fašisty postaven český parašutista před lidový soud.

4. 2. Výsadková skupina Silver A

Skupinu Silver A tvořily nadporučík Alfréd Bartoš (velitel), rotmistr Josef Valčík (zástupce velitele) a četař Jiří Potůček (šifrant a radista).

Plánované místo výsadku se nacházelo poblíž obce Vyžice u Chrudimi. Vinou nepřesné navigace však dopadli u obce Senice u Poděbrad.

Silver A měla sídlit v Pardubicích a odtud zprostředkovávat spojení s Londýnem (k tomuto účelu jim měla sloužit vysílačka Libuše), organizovat další výsadky, vytvořit jakýsi velín pro ostatní parašutisty, zprostředkovávat rozkazy a úkoly.

Hlavním úkolem však bylo navázat spojení se štábním kapitánem Václavem Morávkem (Obrana národa) a potažmo kontaktovat Paula Thümmela (nejdůležitější německý informátor zpravodajského oddělení exilové československé vlády během 2. světové války) a též řídit atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Samotné provedení atentátu bylo svěřeno skupině Anthropoid.

Po nepřesném výsadku se Josef Valčík setkal se svým velitelem Alfrédem Bartošem 31. prosince v Mikulovicích. V Pardubicích začali budovat výborně organizovanou základnu odboje, která se rychle rozrostla až na desítky členů. Radiotelegrafista Jiří Potůček začal vysílat pomocí vysílačky Libuše z lomu Hluboká nedaleko obce Miřetice a především obce Ležáky. Z důvodu krytí a znemožnění zaměření vysílačky se přesouval, a to mezi Lázněmi Bohdaneč, Bohdašínem a již zmíněnými Ležáky.

4. 3. Výsadková skupina Anthropoid

Skupinu Anthropoid tvořili Josef Gabčík a Jan Kubiš. Tato skupina byla již od svého vzniku zaměřená především na likvidaci Reinharda Heydricha. J. Gabčík i J. Kubiš prošli v Británii speciálním výcvikem. Pouze hrstka lidí věděla o jejich hlavním úkolu po vysazení v Protektorátu.

4. 4. Výsadková skupina Silver B

Silver B byla výsadková skupina, kterou tvořil rotný Jan Zemek (radista) a Vladimír Škacha. Jejich úkolem bylo předat radiostanici zvanou Božena domácí odbojové organizaci ÚVOD, avšak ta se při seskoku porouchala. Ani Silver B se nevyvarovala nepřesného seskoku, a tak místo Ždírcce nad Doubravou byli vysazeni u Kasaliček u Přelouče. Neměli žádnou platnou kontaktní adresu, a tak se stále přemísťovali až na Moravu, kde se skrývali.

4. 5. Výsadková skupina Calcium

Calcium byla výsadková skupina, která byla vysazena v noci ze 3. na 4. dubna 1944 poblíž obce Čejkovice, a to ještě se skupinou Barium (Josef Šandera, četař Tomáš Býšek, četař aspirant Josef Žižka).

Tyto skupiny měly navázat spojení s Londýnem, které bylo přerušeno po zničení předešlých partyzánských výsadků.

Skupinu Calcium tvořili ppor. JUDr. Jaroslav Odstrčil, rtn. Josef Gemrot, rtn. František Široký a rtn. Karel Niemczyk. Byla to skupina zpravodajská, proto jejich hlavním cílem byl sběr informací a jejich odesílání do Londýna. K tomuto účelu jim sloužily vysílačky Milada a Zdenka.

5. Další odbojové skupiny na Chrudimsku:

5. 1. Partyzánská brigáda Mistra Jana Husa

Tato brigáda byla jednou ze skupin vyslanou z Východu, tedy výsadek ze SSSR. Na počátku tuto skupinu tvořilo deset mužů a dvě ženy, vyslání byli především pro organizaci partyzánské války ve východních Čechách.

Mimo jiné též plnili úkoly destrukční či výzvědné, při kterých sbírali důležité informace pro Moskvu a nejvyšší velení „Rudé armády“. Tato skupina působila na území východních Čech od 26. října 1944 do 12. května 1945. Jejím velitelem byl A. V. Fomin.

K její demobilizaci došlo 17. května 1945. Za dobu svého působení a to i přes ztráty, které utrpěla, vytvořila partyzánské vojsko, které čítalo 444 mužů a žen a dalších 1200 spolupracovníků.

„Za období svého působení oddíly brigády provedly 66 bojových operací z tímto výsledkem: vyraženo z boje bylo 785 nepřátelských vojáků a důstojníků, provedeno 14) toků proti vojenským vlakům, poškozeno 9 lokomotiv, 87 vagónů a 3 železniční mosty, zničeno nebo poškozeno 138 automobílů a 27 motocyklů, poškozeny 4 tanky, 10 pancéřovaných vozů a 4 děla, sestřeleno bitevní letadlo Focke Wulf 190, zničena nafta ze 17 železničních cisteren, zničena zásoba surového líhu ve třech lihovarech, vyhozeno do vzduchu skladiště trhavín, do konce války vyražena z provozu továrnička Pragofera, zničeny dvě goniometrické zaměřovací stanice, patnáctkrát přerušeno důležité telefonní spojení, popraveno sedm zrádců a agentů gestapa, potrestáno 28 kolaborantů jiným trestem než trestem smrti, do štábu fron – I. a IV. odesláno 39 depeší.“¹⁴⁾

5. 2. Odboj na Nasavrcku

Tato skupina byla založena v dubnu roku 1939. Hlavním zakladatelem byl poštmistr Václav Doležal. Mezi další zakladatele patřili například Zdeněk Šukal či František Palán, všichni pocházející z Nasavrk.

Tato skupina patřila mezi nejdůležitější skupiny v PVVZ a dokonce v celém ÚVODU. Spolupracovali též s podobnými odbojovými skupinami a to v Trhové Kamenici, ve Slatiňanech, v Luži a také v Chrudimi.

¹⁴ NĚMEČEK, Josef. II. Odboj 1939-1945 v okrese Chrudim. Chrudim: OV ČSBS, 2007. str. 71-72

Představitelé chrudimské skupiny byli již zmiňováni v souvislosti s prvním výsadkem zvaným Percentage, Rudolf Michálek a František Burša. Odbojová činnost zahrnovala oblast s velkou koncentrací lomů, což znamenalo přísun výbušnin. Proto také tato skupina obstarávala trhaviny nejen pro sebe, ale také pro okolní odbojové skupiny. Jedním z lomů byl též lom u Ležáků, který však sehrál svou roli při teroru po atentátu na Heydricha.

Do této skupiny byl také zapojen četník z Vrbatova Kostelce Karel Kněz, též známá postava spjata s vypálením obce Ležáků.

Po velkém zatýkání v Praze vyšlo najevo také spojení do oblasti Chrudimska a mnoho představitelů této odbojové organizace bylo pozatýkáno. Pouze několika členům v čele ze Z. Šukalem se podařilo uprchnout a později se přidali do skupiny R-3. Tak také vznikl oddíl Rady tří Kalina.

Kalina bylo krycí jméno pro skupinu, která získávala nové členy a také kontaktní adresy pro parašutisty či umístění radiostanic. Tato skupina byla velice úspěšná a též se díky ní podařilo zajistit zázemí pro paraskupiny Calcium (výsadek proveden v dubnu 1944 u Rabštejnské Lhoty) a Platinum (v únoru 1945 mezi obcemi Krásné a Javorné). Tato skupina díky svojí dobré organizaci fungovala až do května 1945.

5. 3. Partyzánská skupina „Železné hory“

Tato skupina se skládala ze čtyř oddílů: oddíl Seč, oddíl Běstvína, oddíl Bradlo a oddíl Ronov. Celá skupina fungovala jako celek a spadala pod velení organizace R-3. Velitelem byl ing. Václav Syrovátka, krycím jménem Rybář.

Tato skupina vykonávala rozsáhlou zpravodajskou činnost, týkající se německé armády na našem území a velikost výroby vojenského materiálu. V neposlední řadě se též zaměřovala na shromažďování zbraní pro vlastní účely.

Tato skupina také spolupracovala s nasavrckým odbojem a to až do doby, kdy byla tato skupina odhalena, poté zbylí členové přešli právě pod velení skupiny „Železné hory“.

Tato partyzánská skupina též úzce spolupracovala s výsadkovou skupinou Calcium a přes jejich vysílačku Milada udržovala spojení s Prahou a Londýnem.

Během války nahromadili větší množství zbraní a výbušnin, které používali na destrukci důležitých cílů, jako byly nákladní vlaky či telefonní sítě.

Tato skupina vydržela až do května 1945, kdy se podílela na posledních bojích proti německým vojákům. V květnu 1945 se do revolučních bojů zapojily všechny čtyři oddíly „Železné hory“.

Četa Bradlo působila především v oblasti Chotěboře a u obce Borek. Četa Běstvína kontrolovala a poté zatarasila cestu praporu SS, čímž zamezila jejímu postupu směrem od Běstvíny na Seč.

Především však četa sečských partyzánů podpořená ještě skupinami partyzánů z Pardubic a ruskými partyzány pak plnili úkol vyčistit lesy Železných hor od množství německých vojáků a příslušníků SS, v čemž byli velice úspěšní.

Po válce byl však velitel této skupiny ing. Václav Syrovátka-Rybář zatčen, shledán vinným jako „agent imperialistických rozvědek“ a odsouzen na doživotí za velezradu. Tento trest mu byl poté snížen na patnáct let.

5. 4. Partyzánská skupina Jan Kozina

Partyzánská skupina Jan Kozina měla základnu v obci Polom u Trhové Kamenice. Jejím velitelem byl Vasil Kiš.

Tato skupina byla vysazena 16. října 1944 nedaleko německých kasáren v Lounech místo na Šumavě. Ihned po provedeném výsadku byli členové této skupiny zpozorováni německými vojáky, jelikož přistáli nedaleko německé vojenské základny. Během přesunu na Šumavu se skupina dozvěděla o brigádě Mistra Jana Husa a rozhodla se přejít do východních Čech.

Pouze pět členů ze 17 se dostalo na místo určení. K nim se přidalo několik uprchlých sovětských vojáků nasazených v Protektorátu na nucené práce, také několik místních odbojářů. Ovšem tato skupina neměla dlouhého trvání, gestapo se o nich dozvědělo a začalo zatýkat.

Partyzáni tedy rychle opustili nebezpečné území okolo Trhové Kamenice, kde do této doby operovali.

6. Atentát na říšského protektora (Heydrichiáda)

6. 1. Informace o R. Heydrichovi

Reinhard Heydrich se stal zastupujícím říšským protektorem v protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren) 27. září 1941, když vystřídal dosavadního říšského protektora Konstantina von Neuratha.

Byl též druhý nejvyšší představitel SS (obergruppenführer SS), generál policie, šéf Havního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a Bezpečnostní služby (Sicherheitsdienst – SD) a v neposlední řadě jedním z předních strůjců holocaustu.

R. Heydrich zde měl tvrdě zasáhnout proti domácímu odboji, jakožto i připravit rychlé germanizování českých zemí. Své působení zahájil vyhlášením stanného práva a velkou vlnou zatýkání a poprav. Tvrdý byl i jeho zásah proti židovským obyvatelům.

V listopadu 1941 bylo v Terezíně zřízeno ghetto, které sloužilo jako průchozí koncentrační tábor, odkud byli Židé dále posíláni do táborů vyhlazovacích.

Tímto táborem prošlo na 72 000 českých Židů a další byli sváženi z okolních států. Celkem tímto táborem prošlo kolem 140 000 vězňů.

Reinhard Heydrich byl jedním z nejvíce fanatistických nacistů vůbec, i jeho chování na území Protektorátu, zvláště jeho rasistické projevy a myšlenky o rasové diskriminaci napomohli tomu, že bylo rozhodnuto o jeho odstranění.

To však nebyl jediný z důvodů, z velké části šlo také o čin demonstrativní, aby ukázal, že i Československo stojí o poražení nacistického Německa a nestojí stranou. Za tímto účelem byla ve Velké Británii vycvičena a následně na našem území vysazena československá partyzánská skupina Anthropoid, o které jsem se již zmínil dříve.

6. 2. Provedení atentátu

R. Heydrich si za své sídlo v Protektorátu vybral zámek v Panenských Břežanech poblíž Prahy. Původní plán počítal s tím, že k atentátu dojde v blízkosti zámku, ale ten byl dobře hlídáný, proto bylo vybráno jiné místo. A to křižovatka tehdejší Kirchmayerovy třídy (dnešní Zenklova ulice) s ulicí V Holešovičkách, kde je ostrá zatáčka, která skýtala dobrou příležitost k provedení atentátu. Řidič do této zatáčky musel přibrzdit a to byla chvíle, kdy se dalo zvolený cíl zasáhnout velice přesně. Nikde poblíž se také nenacházela žádná služebna gestapa či policejní posádka.

Při jeho cestě 27. května byl tedy v Praze – Libni jeho Mercedes přepaden dvojicí partyzánů. První z nich, Jozef Gabčík, skočil před automobil, ale selhala mu zbraň (je také možné, že nevystřelil schválně, aby neohrozil civilisty na druhé straně). Proto druhý, Jan

Kubiš, použil granát, který vhodil do auta. Netrefil se však, granát vybuchl vedle vozu, ale jeho střepiny zranili jak R. Heydricha, tak i některé civilisty a dokonce i samotného Kubiše.

Po výbuchu granátu se dali oba partyzáni na útěk. Heydrichovo zranění se ani nezdálo nijak vážné, protože i s řidičem vyskočil a pokoušel se po atentátnících střílet. Teprve po převozu do nemocnice bylo zjištěno, jak rozsáhlá jsou jeho zranění, měl zlomené žebro, protrženou bránici a poškozenou slezinu. Ani operace nepomohla, 3. června upadl do kómatu a 4. června v nemocnici Na Bulovce zemřel.

Tento atentát vyvolal v celém světě ohlas. U nás se rozpoutala série zatýkání a poprav, též začalo horečné hledání partyzánů – atentátníků, na jejichž hlavy byla vypsána odměna. Tyto události vyvrcholily, když byla 10. června vypálena obec Lidice a 24. června obec Ležáky na Chrudimsku.

6. 3. Pátrání po partyzánech

Němci vyvíjeli marné snahy na dopadení atentátníků, avšak bez jakéhokoli většího úspěchu. Gestapo začínalo být bezradné, avšak zrovna v té chvíli se na jedné z jejích úřadoven objevil Karel Čurda.

Karel Čurda byl též československý partyzán vycvičený ve Velké Británii a byl vysazen ve stejné době jako Silver A, Silver B a Anthropoid. Jeho výsadek se nazýval Out Distance.

Tento výsadek nebyl však zdařilý a všichni jeho členové se rozdělili ihned po dopadu na půdu Československa.

Dalšími členy byli desátník Ivan Kolařík, který se snažil ukrýt u své rodiny, poté spáchal sebevraždu, aby svou rodinu ochránil. Avšak jeho rodina byla nacisty i tak popravena.

Velitelem této skupiny byl nadporučík Adolf Opálka, který se spojil se skupinou Silver A, pomáhal také plánovat atentát na Hendricha.

Karel Čurda dorazil na gestapo se svou výpovědí, kde prozradil všechny informace, které věděl. Tyto informace obsahovaly jak kontaktní adresy, tak i jména osob, které těmto skupinám napomáhali. Touto cestou se Gestapo dozvědělo i o rodině Moravcových, kde se nacházelo neoficiální velitelství parašutistických skupin. Po dlouhém výslechu a mučení se Gestapo dozvědělo o úkrytu atentátníků. Byla to krypta kostela sv. Cyrila a Metoděje.

Ráno 18. června dorazilo velké množství vojáků do Resslovy ulice ke kostelu sv. Cyrila a Metoděje. Zde se skrývalo sedm výsadkářů, Adolf Opálka (ze skupiny Out

Distance), Jan Kubiš, Josef Bublík (ze skupiny bioskop), kteří v tu chvíli byli zrovna na hlídce. Dále Jozef Gabčík, Jaroslav Švarc (skupina Tin), Jan Hrubý (skupina Bioskop) a Josef Valčík (Silver A), kteří byli v kryptě.

Po proniknutí nacistů do kostela začala přestřelka s hlídkovou skupinou. Po těžkém boji, kdy již obráncům docházely náboje, se někteří dva z nich zastřelili a jeden byl těžce raněn střepinami z granátu (dnes se již nedá poznat, kdo byl tím raněným).

Poté se pokoušeli nacisté vniknout do krypty, kde se skrýval zbytek výsadkářů, avšak narazili na tuhý odpor. Po veškerém snažení, ať už vhazování granátů oknem do krypty, či pokus o její vyplavení přivolanými hasiči, setkávali se stále se silným odporem. Nakonec byl však odpor obránců zlomen, nedostatek střeliva je donutil, aby posledními kulkami spáchali sebevraždu. Poté byla jejich těla vynesena před kostel.

Sem byl přivolán zrádce Karel Čurda, aby těla identifikoval. Spravedlnosti bylo učiněno zadost, když byl tento zrádce 15. května 1945 zatčen a odsouzen k trestu smrti, který byl 29. dubna 1947 vykonán oběšením v pankrácké věznici.

7. Vypálení Ležáků

7. 1. Radiostanice v Ležákách

Vše začalo již s výsadky z Velké Británie, především se jménem Jiří Potůček, který byl radiotelegrafistou výsadkové skupiny Silver A.

Avšak odboj v této oblasti fungoval již od roku 1939: „*Krátce po 15. březnu 1939 vzniká v Ležákách a Miřeticích odbojová skupina „Čenda“. Funguje za účasti vrchního četnického strážmistra Karla Kněze z Vrbatova Kostelce, mechanika lomu „Hluboká“ Karla Svobody z Miřetic (bývalý letec), správce lomu „Hluboká“ (před válkou poručíka) Jindřicha Vaško, strojníka a autodopravce Čenka Bureše, mlynáře Jindřicha Švandy, jeho švagra Josefa Štulíky a později i účetního lomlu Černík Miloše Stantejského.*“¹⁵⁾ Jiří Potůček zde vystupoval jako Alois Tolar, povoláním učitel. „*A právě přítomnost Potůčka v Miřeticích, Hluboké a ležáckém mlýně byla osudová pro jinak nenápadnou osadu Ležáky i přilehlý mlýn.*“¹⁶⁾ Odtud totiž pravidelně již od ledna roku 1942 vysílal zprávy do Anglie a to pomocí vysílačky Libuše.

¹⁵⁾ KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. str. 15

¹⁶⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času – Ležáky v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 40

Nejprve byla tato radiostanice umístěna v lomu Hluboká nedaleko obce Ležáky, sám J. Potůček se ubytoval v Miřeticích. V polovině února vysílačka z bezpečnostních důvodů mění polohu a stěhuje se do Lázní Bohdaneč. Po krátkém čase se vysílačka opět přesouvá, nyní do Pardubic. Zde se nachází pouze přechodně, poté putuje na krátkou dobu zpět do lomu Hluboká a nakonec končí u mlynáře Švandy v Ležákách.

Sem se též přesouvá i Jiří Potůček. Po atentátu na Reinharda Heydricha a teroru vyvolaném bezprostředně po něm Gestapo přichází na některé stopy, bohužel však pouze díky kolaborantu Karlu Čurdovi. Ten vyzradil jak pobyt partyzánů, kteří provedli atentát na Reinharda Heydricha, tak mnohé další, pro gestapo velice důležité, informace.

7. 2. Vypálení Ležáků

Mimo jiné tyto informace vedou též na Chrudimsko a nepřímo k odhalení pomocníků Jiřího Potůčka a vysílačky Libuše. Dne 18. června 1942 proto po předchozím varování mění svůj pobyt jak vysílačka Libuše tak také J. Potůček. *„Libuše nad ránem kolem čtvrté hodiny 18. 6. opouští v osobním autě s J. Vaško a J. Potůčkem ležácké údolí, aby po sobě později zanechala doslova požár a spáleniště. Potůček po útěku ze mlýna míří na sever, směr Červený Kostelec.“*¹⁷⁾

Po mnoha výsleších a mnoha zatčeních začíná se situace kolem Ležáků stupňovat. Zatýkáni se nevyhnulo ani hlavním aktérům, jakými byli mlynář J. Švanda, jeho manželka Františka Švandová či probíhající pátrání po Josefu Štulíkovi.

V té době byl též odhalen velitel výsadku Silver A Alfréd Bartoš, který byl obklíčen v Pardubicích: *„Večer, den po zatčení Bartoňových, se Alfréd Bartoš blížil v Pardubicích k bytu Krupkových v Pernerově ulici čp. 1607, tou dobou již zatčených.“*¹⁸⁾ *„Zjišťuje, že se na něj z okna dívají cizí tváře. Pochopí, že byt je obsazen. Prchá do nedalekého parčíku u kostela sv. Jana a dostává se před vojáky wehrmachtu, kteří vycházejí z filmového představení. na rohu Smilovy ulice a ulice Sladkovského poznává, že situace je pro něho neřešitelná a dvěma výstřely do hlavy se pokouší o sebevraždu. Okamžitě je převezen do nemocnice a zde je doktorem Snopkem operován. Z bezvědomí se však již neprobral.“*¹⁹⁾

Karel Kněz, četník z Vrbatova Kostelce, se dozvěděl o zatčení mlynáře Švandy a pochopil, že je pouze otázkou času, kdy se Gestapo dozví také o něm, proto ve snaze ochránit

¹⁷⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času – Ležáky v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 51

¹⁸⁾ Tamtéž. str. 56

¹⁹⁾ KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. str. 23

svou rodinu odešel 22. června ráno do polí, odkud se již nevrátil. Svou sebevraždu vykonal mezi obcemi Louka a Ležáky a to střelnou ranou.

Mučení Gestapa, nekonečné výslechy, psychické vydírání a nedostatek jídla a vody způsobily, že se někdo z vězňů nakonec zmínil o Jiřím Potůčkovi či vysílače Libuši v Ležákách. To Gestapu stačilo, aby začalo jednat o trestu pro tuto obec.

Hlavními aktéry, jež mstu v podobě vypálení obce Ležáky zastávali, byli šéf pardubického Gestapa Gerhard Clages a jeho zástupce, vrchní sekretář Walter Lehne. Ti požadovali, aby na Ležáky bylo použito trestu vyplývajícího z nařízení vydaného po atentátu na Reinharda Heydricha Adolfem Hitlerem, znějícím takto: *„Osady nebo dvorce v protektorátě, ve kterých útočníci a jejich pomahači a parašutisté naleznou útulek, buďtež vypáleny a srovnány se zemí, obyvatelstvo budiž postrřeleno nebo za účelem zatčení odevzdáno státní policii k eventuálnímu přikázání do některého koncentračního tábora.“*²⁰⁾

Veškeré možnosti likvidace obce a jejích obyvatel však předčí návrh Lehneho, který ve snaze zalíbit se svému nadřízenému zachází ve své zrůdné mysli na nápad, postrádající sebemenší známky lidskosti: *„Nebojí se ničeho a z jeho úst již vzduchem letí ten nejstrašnější návrh likvidace lidských bytostí. Snad ani netvor v podobě Clagese nemůže věřit vlastním uším.“* „...všechny obyvatele včetně dětí nechat v domech a pak za živa upálit. Kdo by se pokusil o únik, okamžitě musí být zastřelen.“ *Tato nepředstavitelná praktika bývala nacisty užívána velmi často na dobytých územích v Rusku, ale nikoliv tady v Čechách.“*²¹⁾

Konečný plán, který zahrnoval vypálení Ležáků a též likvidaci jejích obyvatel byl schválen na nejvyšších místech přímo v Berlíně, nejspíš samotným Heinrichem Himmlerem. Když dorazila zpráva zpět do Pardubic s tím, že návrh podaný Clagesem a Lehnem je schválen, vše se dalo do pohybu. *„Clages a Lehne se hned po došlé odpovědi zavřeli v pracovně a vše přísně tajili. Stále jen telefonovali s vojenskými úřady a Schutzpolizei.“*²²⁾

Osudný den 24. července 1942 začínal jako každý normální den. Muži ráno odcházeli do práce, především do přilehlých lomů, kde většina z nich pracovala. Ženy obhospodařovaly svá stavení a domácí zvířectvo, děti vyrážely do školy. Naproti tomu v Pardubicích se již shromažďovaly jednotky SS, policie a četníci, připraveni ke své cestě na Ležáky. *„Celá kolona se dává do pohybu v čele s černým Opelem-Admiral Gerharda Clagese a vozy s ostatními hitlerovci se řadí hned za něj. Sled vozů uzavírají asistenti gestapa se členy*

²⁰ KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. str. 27

²¹ Tamtéž. str. 27-28

²² Tamtéž. str. 29

popravčí čtyři, na které čeká „práce“ až večer. Všichni míří směrem na Chrudim a ve Slatiňanech se kolona rozdvouje. Jedna část, hlavně Schutzpolizei a gestapáci, jede na Chrast, Louku a Dřeveš, druhá na Lukavici, Žumberk a Miřetice.“²³⁾

Po příjezdu jednotek na místo začaly ihned celé okolí uzavírat a obklíčovat. Obyvatelé, kteří se nacházeli v obci, převážně ženy a děti, byli okamžitě vyhnáni z obce směrem k nepoužívanému lomu. Sem byli též nahnáni muži, kteří v nedalekém lomu pracovali. „Zásahu v Ležákách a následných poprav se zúčastnila rota z Pardubic (Polizei Regiment Böhmen), patřící pod 3. záložní prapor pořádkové policie v Kolíně, jejímž velitelem byl major Gottspfenig. Akci v Ležákách velel nadporučík Schünemann, který se poté přemístil do Pardubic. Vozidla gestapa a pořádkové policie (Schutzpolizei – SCHUPO) odjely z Pardubic do Ležáků, kolem poledne obklíčili nacisté s těžkými kulomety osadu.“²⁴⁾

Byl vydán rozkaz, aby byli neprodleně přivedeni také obyvatelé Ležáků, kteří se v tento čas zdržovali mimo obec, především děti, které navštěvovaly školy v okolí. Za tímto účelem byli pro tyto obyvatele vysláni příslušníci Gestapa a to do obcí Včelákov a Skuteč. „Dva jeli pro Mařenku Hrdou, jež navštěvovala II. ročník měšťanky ve Skutči. Když se zdráhala s nimi odjet, předstírali, že chtějí jen ukázat cestu do Ležáků a že ji zase přivezou zpět.“²⁵⁾ Zbylé děti si gestapo přijelo vyzvednout do školy ve Včelákově: „Ti starší, Stanislav Klapka a Břetislav Tomek, byli právě se spolužáky na zahradě, měli ruční práce.“²⁶⁾ Další děti odvedli ze třídy učitelky Marie Jeníčkové: „Při její hodině narušil vyučování hluk na chodbě, do dveří vrazilo gestapo a bledý pan řídící vyzval Oldřicha Duška a Jiřího Sýkoru z Ležáků, aby vyšli ze třídy. Byli bosí a jen v trenýrkách. Ve dveřích se naposledy otočili. „Proč ty děti odvádíte?“ „To uvidíte,“ zněla odpověď“²⁷⁾ Nesmíme zapomenout na sestry Štůlíkovy, které byly přivezeny též ze Včelákova, a to od svého strýce, který je zde opatroval po dobu zatčení rodičů.

Po shromáždění všech obyvatel v lomu, přišlo na třídění všech zde přítomných na obyvatele Ležáků a ostatních. Po přetřídění všech lidí, kteří se ocitli v obklíčení nacistů, byli ti, jenž nepatřili mezi obyvatele obce Ležáky hnáni pryč. Čeští četníci, v domněnku že tito lidé budou odvezeni, jim, ač se zde nacházelo mnoho Němců, salutovali. Poté byli zbylí lidé v lomu opět překontrolováni a nakládáni do aut, která měla svůj cíl v Pardubicích a to na Zámečku. Pardubický Zámeček je vila, která se nachází v Pardubicích – Pardubičkách

²³⁾ KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. str. 31

²⁴⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času – Ležáky v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 62

²⁵⁾ KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. str. 34

²⁶⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času – Ležáky v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 63

²⁷⁾ Tamtéž. str. 63

(dnešní firma Foxconn). Za nacistické okupace zde však sídlila jednotka Schutzpolizei (pořádková policie), kde probíhaly výslechy a též toto místo sloužilo jako popravistiště.

Téhož dne odpoledne, po odvezení všech obyvatel do Pardubic, začíná pustošení a rabování ležáckých domů. Vše, co je cenné či jakkoli užitečné, vojáci nakládají a odvázejí. Když vojáci skončí s rabováním, začínají s podpalování prvních domů. Za pomoci benzinu a petroleje se objevují první plameny v domech a staveních. Tento požár je vidět široko daleko a trvá dlouho do noci. *„Mezi čtvrtou a pátou hodinou nacisté podpálili jednotlivé budovy. Pamětníci vzpomínají, že jako první vzplanul mlýn, nejstarší stavení, naposledy novostavba Sýkorů. Hořící papíry létaly vzduchem až do Dachova. Pro rychlejší hoření vyrazili Němci okna, udělali díry ve střeších a použili zápalné látky. Podpálili i zásoby dřeva na zimu a uskladněné seno. Co nemohli odvézt, zničili ohněm. U domků mizících v plamenech popíjeli kořalku a pózovali před fotoaparátem.“*²⁸⁾ Za vzniklým požárem též vyražejí některé hasičské jednotky, avšak jsou zadrženy nacisty a vjezd do obce jim není povolen.

7. 3. Osud obyvatel Ležáků

K nejhoršímu se ale schylovalo v Pardubicích. Po zavedení do kartotéky byly děti mladší patnácti let naloženy na nákladní vůz a odvezeny do Prahy. *„Všech 13 ležáckých dětí bylo ještě ten večer kolem 20:00 hodin odvezeno na Vinohrady do Prahy, kde se nacházela v Dykově ulici čp. 20 Masarykova liga proti tuberkulóze. Zde zřídil Bedřich Dennert (příslušník pražského gestapa) provizorní porodnici.“*²⁹⁾ Ostatní obyvatelé vypálené obce vyčkávali v podzemních místnostech Zámečku na svůj osud.

Ten byl zpečetěn kolem 21:00 hodin večer, kdy nacisté přicházejí pro první odsouzené k popravě. Nejprve jdou na řadu dívky a ženy, kterých zde v tento večer zemřelo 18. Poté přicházejí na řadu muži, kterých zemřelo 15. Dohromady bylo u popravčích kůlů na Zámečku tento den spácháno 33 chladnokrevných vražd a to lidí, kteří byli nevinní a mezi nimiž byli ještě děti, staří lidé či dokonce těhotné ženy: *„Písek u tří popravčích kůlů u Zámečku v Pardubičkách, v lesní části ubytoven, se poprvé nasákl ležáckou krví ve 21.15 hodin, tedy v době, kdy na místě Ležáků stály již ohořelé trosky. První z třiceti tříčlenné skupiny popravených byla Růžena Tomková (nar. 1. 9. 1891), po popravě poslední ležácké ženy Marie Duškové (nar. 8. 4. 1894), jejíž jméno bylo zkomoleno na Tušková, se popravčí četa chystala sprovodit ze světa i zatčené muže a syny. Prvním byl Antonín Louvar*

²⁸⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času – Ležáci v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 66

²⁹⁾ Tamtéž. str. 67

(nar. 20. 5. 1922). Řady mužů uzavírali ležáčtí rodáci, bratři Adolf a František Sýkorové z novostavby čp. 12 a Miloš Stantejský ze mlýna. Právě tito tři s páskami na očích křičeli u kůlů: „Zdar Legionářům!“ Nejmladší popravenou „ženou“ toho večera byla Helenka Skalická (nar. 11. 8. 1926), patnáctiletá dívka, sotva škole odrostlá. Nejstarší byla Marie Boháčová (nar. 29. 4. 1872) z čp. 23, která v dubnu oslavila sedmdesátiny. Nejmladší z mužů byl dvacetiletý kameník Antonín Louvar, nejstarším čtyřisedmdesátiletý Josef Boháč (nar. 31. 12. 1868). Z popravených 18 žen bylo 11 ležáckých rodaček a z 15 mužů se jich na Ležákách narodilo 8. Popravčí četů i jejich nadřízené nezastavilo před palbou ani to, že Květa Boháčová čekala každým dnem narození dítěte. I její švagrová Fanyňka Burešová byla těhotná.“³⁰⁾

Poté přijelo nákladní auto, které odváželo těla do pardubického krematoria, kde byla zpopelněna, popel vysypán do Labe.

Osud ležáckých dětí po odvozu do Prahy byl také neveselý. Pouze malé sestry Štůlíkovy byly uznány jako vhodné k poněmčení a rozděleny do dvou německých rodin. Po válce byly objeveny a vráceny zpět do vlasti. Zbytek dětí pocházejících z Ležáků byl odveden do koncentračního tábora v Chelmně, kde s dalšími spoluvězni zemřely.

Též Jiří Potůček, kterému se povedlo odejít i s vysílačkou ještě před vypálením Ležáků, byl nakonec odhalen na Náchodsku. Odtud je nucen utíkat pouze v oblečení, které má na sobě, jelikož byl zaskočen gestapem přímo v místě, kde se ukrýval. Jeho útek směřuje zpět do Pardubic. Byl zastřelen 2. července 1942 četníky v poli u Rosic nad Labem, kde unaven několikaletým útekem spal. Tak padl poslední člen skupiny Silver A.

8. Vzpomenutí a závěr

Do II. světové války byly nedobrovolně zapojeni obyvatelé nejen celé naší země, ale také chrudimského okresu. Naštěstí se zde našlo mnoho vlastenců, kteří se aktivně zapojovali do bojů za vlast a za svobodu. Někteří byli k tomuto boji přímo vycvičeni, jiní byli pouhými civilisty, avšak s velikou odvahou.

Do bojů proti okupantům se zapojovali také občané cizích zemí, kteří našli uplatnění v místních odbojových organizacích, či byli přímo vysláni jako výzvědné skupiny. Všichni

³⁰⁾ DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křížovatky času – Ležáci v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. str. 67-69

tito lidé zde během války fungovali jako odboj, který zde německým okupantům velice znepríjemňoval život a zasloužili se tak o konečné vítězství ve válce.

Po dobu války se těmto lidem podařilo mnoho velkých akcí, které utvrzovaly veškeré české obyvatelstvo, že český národ se ještě nevzdal. Mnoho lidí zapojených do odboje bylo popraveno a konce války se nedožilo. Mnozí z nich byli odvedeni na nucené práce, či do koncentračních táborů, kde se části z nich podařilo přežít a konce války se dočkat.

Statečnost všech lidí, kteří se zapojili do války, ať už jako členové odboje, partyzáni či vojáci připomínají některé pomníky.

Například pomník paravýsadku Jana Koziny a partyzánského pluku Ludvíka Svobody v Miřeticích, pamětní deska obyvatel Ležáků ve Včelákově, pomník generála Josefa Svatoně a kapitána Eduarda Sošky na kraji obce Ostrov-Paseky, památník občanů Lipovce a Licoměřic na místě, kde pobývala partyzánská brigáda Mistra Jana Husa, památník obětem I. a II. světové války v urnovém háji v Chrudimi a v neposlední řadě pamětní deska paravýsadku Platinum v Hradišti.

Byla zde řeč o mnoha lidech, avšak nerad bych zapomněl také na ostatní, kteří v této práci zmiňování nejsou, ale mají srovnatelné zásluhy. Touto prací bych rád všem těmto lidem ukázal svůj velký obdiv za jejich statečnost v tak těžké době.

9. Seznam použité literatury

NĚMEČEK, Josef. *II. Odboj 1939 – 1945 v okrese Chrudim*. 1. vyd. Chrudim: OV ČSBS, 2007. 441s.

KYNCL, Vojtěch. *Akce Ležáky*. 1. vyd. Chrudim: Obecní úřad Miřetice, 2002. 80 s.

DOLEŽALOVÁ, Jarmila. *Křižovatky času: Ležáky v datech*. 1. vyd. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007. 128 s.

ŠOLC, Jiří. *Podpalte Československo: Kapitoly z Historie československého zahraničního a domácího odboje (1939-1945)*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2005. 353 s. ISBN 80-206-0762-5.

KOBETIČ, Pavel a kol. *Pomníky a pamětní desky Chrudimska*. 1. vyd. Chrudim: okresní muzeum Chrudim, 2002. 225 s. ISBN 80-902531-9-9.

ŠRÁMEK, Pavel; ŠULC, Ivo. *Letecká Chrudim 1939 – 2004*. 1. vyd. Chrudim: Pors 52, 2004. 59 s. ISBN 80-86585-12-3.

JOŽÁK, Jiří. *Památná místa protifašistického boje východočeského kraje*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1980. 200 s. 28/52-076-80.

VAŇÁČ, Josef. *Trhovokamenicko v boji proti fašismu 1939 – 1945*. Chrudim: OV ČSPB, 1988. 55 s.

The Assassination of Reinhard Hendrich: Operation Anthropoid. [online]. 2009 [cit. 2011-03-10]. Wwv. HolocaustResearchProjekt. org Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/nazioccupation/heydrichkilling.html>

IVANOV, Miroslav: *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: XYZ, 2008. 355 s. ISBN 978-80-7388-064-4

Operace Anthropoid. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Operace_Anthropoid